

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

1

21.02.2024 बुधवासरः वि.सं. २०८० माघशुक्ल द्वादशी फाल्गुण ९ प्रविष्टांशः

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-3 ■ अङ्क-120

2

हिमाचले भौमवासरात्
सार्धद्विहोरापर्यन्तं २६००
चिकित्सकानाम्
आन्दोलनम् आरब्धम्

3

"उत्तराखण्डे ६
नवीनाः
संस्कृतविद्यालयाः
उद्घाटिताः"

4

व्याकरणाध्ययनस्य
प्रयोजनानि-4

प्रमुखाः वार्ताः

शेयरविपणौ षष्ठतमेदिवसे
अपि हरितवर्णे एव स्थगितः
अभवत्, यत्र सेन्सेक्सः ३४९
अंकैः वर्धितः, निफ्टी च
२०१९० अङ्क स्तरे पारे गतः

शेयरविपणिः

(हिमसंस्कृतवार्ताः - दिल्लीपः (नादौनम्)
भारतीयः विपणौ बेन्चमार्क सूचकाङ्कः
मंगलवासरे क्रमशः षष्ठं सत्रं यावत् लाभेन
सह स्थगिताः अभवन्, यस्य नेतृत्वं
एचडीएफसीबैङ्कः, एक्सिसबैङ्कः,
पावरग्रिड्कापेरिशनं च कृतवन्तः।
अस्मिन् काले निफ्टी द्वितीये दिवसे अपि
उच्च अभिलेखस्तरं प्राप्तवान् ।
मंगलवासरे बीएसई-बेन्चमार्क-सेन्सेक्स
३४९ अंकैः अथवा ०.४८% अधिकं भूत्वा
७३,०५७ अंकस्तरे प्राप्य शान्तः अभवत् ।
तस्मिन् एव काले निफ्टी अपि ७५ अङ्कैः
अथवा ०.३४ प्रतिशतं लाभेन सह २२,१९७
अंकस्तरमागत्य स्थगितः अभवत् ।

डॉलर बनाम रुप्यकः

मंगलवासरे डॉलरस्य विरुद्धे ६ पैसाः
पतनेन सह रुप्यकस्य मूल्यं ८२.९५
रुप्यकाः इति (अस्थायी) मूल्ये समाप्तम्।
सुवर्णः १०० रुप्यकैः दुर्बलः जातः,
रजतश्च ४०० रुप्यकैः स्थलितः।
मंगलवासरे दिल्ली-बुलियन-विपणौ
सुवर्णस्य मूल्यं प्रतिदशग्रामं १००
रुप्यकाणि न्यूनमागत्य ६२,७००
रुप्यकाणि यावत् अभवत् । अस्मिन्
काले रजतस्य अपि मूल्यं ४०० रुप्यकैः
न्यूनः अभवत् । यः प्रतिकिलो ७५,६००
रुप्यकाणि यावत् अभवत् ।

सुभाषितम्

पिता धर्मः पिता स्वर्गः
पिता हि परमं तपः।
पितरि प्रीतिमापन्ने
प्रीयन्ते सर्वदेवताः।।

भावार्थ- पिता धर्म होते हैं, पिता स्वर्ग होते
हैं और पिता ही परम तपस्या (श्रेष्ठ) तप होते
हैं। पिता को प्रिय होने से अर्थात् पिता के
प्रसन्न हो जाने पर सम्पूर्ण देवता प्रसन्न हो
जाते हैं।।

प्रतीकसाठो मुम्बई

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

अमृतभारतम् रेलयानानि
पञ्चाशत् मितानि
अधिकानि प्रचालयितुं
सर्वकारस्य अनुमोदनम्

अमृतभारतम् इत्याख्यानि रेलयानानि इतोऽपि
पञ्चाशत् मितानि अधिकानि प्रचालयितुं
सर्वकारेण अनुमोदितानि सन्ति। रेलमन्त्री
अश्विनी-वैष्णवः उक्तवान् यत् अमृतभारत-
रेलयानस्य संचालनस्य सफलतायाः अनन्तरम्
अन्येषां पञ्चाशत् रेलयानानाम् अनुमोदनम् अपि
प्राप्तम् अस्ति। अमृतभारत- रेलयानम्
उभयगामि रेलयानं वर्तते, यच्च अग्रतः पृष्ठतः
कुत्रापि गन्तुं शक्नोति। अस्य रेलयानस्य
शायिकाः वातानुकूलन- रहिताः वर्तन्ते। एतद्
रेलयानं यात्रिभ्यः गमनागमनार्थम् उत्तम-
सौविध्यं प्रददाति।

देशस्य श्रम-शक्ति-क्षेत्रे महिलानां
सहभागिता प्रतिशतं
त्रयो-विंशति-मित-तः

समेध्य सप्तत्रिंशन्मिता जाता

देशस्य श्रम- शक्ति- क्षेत्रे महिलानां
सहभागिता प्रतिशतं त्रयो-विंशति- मिततः
समेध्य सप्तत्रिंशन्मिता जाता। श्रम- जीविका-
सचिवा आरती-आहूजा प्रत्यपादयत् यत् देशे
श्रमकार्येषु महिलानां सहभागिता प्रतिशतं
त्रयो-विंशति- मिततः समेध्य सप्तत्रिंशन्मिता
जाता अस्ति। नव- दिल्लीयां श्रमकार्ये युव-
महिलासु समनुष्ठितम् एकं राष्ट्रियं परामर्श-
समुपवेशनं सम्बोधयन्ती आहूजा महिला-
श्रम- कार्येषु नवीनतमस्य आवधिक- श्रम-
कार्य- सर्वेक्षणस्य विवरणम् समुल्लेख्य
प्रोदितवती यत् यथा-यथा देशस्य जनसङ्ख्या
वर्धतेतरां, भारतेऽपि प्रतिभान्वितं, प्रेरितं,
परिश्रमपरं च महिला-कार्यबलं प्रतिशतं
पञ्चाशन्मितं वर्धनम् आवश्यकम् अस्ति

ओलम्पिक-क्रीडा

एशिया- महाद्वीपीय- क्रीडानां पदक-विजेता
अनुश-अग्रवालः देशस्य कृते
परिधानानुशासनस्य अधुना पर्यन्तेषु समर्हता-
द्वन्द्वेषु सर्वप्रथमं पेरिस- ओलिम्पिक- कोटा-
समर्हतां प्राप्तवान्। घुड़सवारीति अश्वारोहण-
खेलानां कृते अन्ताराष्ट्रिय- महासंघेन एफ. ई.
आई. इत्यनेन पेरिस- ओलिम्पिक कोटा इति
समर्हणीयतायाः प्राप्तेः घोषणा कृता। अनुश-
अग्रवालेन विगते वर्षे एशिया- महाद्वीपीय-
क्रीडासु अश्वारोहण- क्रीडायां प्रथमं कांस्य-
पदकं विजितम् आसीत्।

न्यू-इंडिया इति नवीनं भारतं वर्तमानपीठिकायै
आधुनिक- शिक्षा- प्रदानार्थम् अधिकादधिकं
व्ययं करोति- प्रधानमन्त्री श्रीनरेन्द्रमोदी

हिमसंस्कृतवार्ताः- नरेश मलोदिया। प्रधानमन्त्री
नरेन्द्रमोदी जम्वां द्वि-शताधिक त्रिंशत्- सहस्र-
कोटि रूप्यकतोऽपि अधिक- मूल्ययुतानां विकास-
परियोजनानां शिलान्यासम् उद्घाटनं च कृतवान्।
एतासु परियोजनासु स्वास्थ्य- शिक्षा- रेल- राजमार्ग-
विमानसेवा- तैल- नागरिक- अवसंरचनाभिः
सहिताः नैकाः विकास-परियोजनाः समाविशन्ति।
कार्यक्रमस्य अवसरे प्रधानमन्त्री जम्मूकश्मीर-
सर्वकारस्य सार्धैक- सहस्र- मितेभ्यः नवनियुक्तेभ्यः
प्रायशः सार्ध- सहस्र- मितेभ्यः कार्मिकेभ्यः
नियुक्तिपत्राण्यपि वितरितवान्। असौ विकसितं
भारतं विकसितं जम्मूक्षेत्रं चेति कार्यक्रमस्य भागत्वेन
विभिन्न- प्राशासनिक- योजनानां लाभार्थिभिः समम्
अपि संवादं साधितवान्। अस्मिन् अवसरे मोदी एकां
विशाल जनसभामपि सम्बोधितवान्। प्रधानमन्त्री
नरेन्द्रमोदी प्रावोचत् यत् न्यू-इंडिया इति नवीनं भारतं
वर्तमान पीठिकायै आधुनिक- शिक्षा- प्रदानार्थम्
अधिकादधिकं व्ययं करोति। विगते दशके देशे भूरि-
संख्यायां विद्यालयाः, महाविद्यालयाः
विश्वविद्यालयाश्च निर्मिताः सन्ति। प्रधानमन्त्री
उक्तवान् यत् सर्वकारेण जम्मू कश्मीरस्य विकासाय
संकल्पः कृतः अस्ति। मोदी उदैरयत् यत् प्रायः
पञ्चाशन्मिताः नूतनाः "डिग्री कॉलेज" इत्याख्याः
महाविद्यालयाः जम्मू-कश्मीरे अपि विरचिताः सन्ति।
अमुना भणितं यत् जम्मू-कश्मीरस्य जनानां स्वप्नाः
सप्ततिः वर्षेभ्यः अधुना यावत् पूर्णतोदुशा नैव
साकाराभूताः, ते स्वप्नाः आगामि- कतिपयेष्वेव
वर्षेषु करिष्यन्ते परिपूर्णाः।

प्रधानमन्त्री उक्तवान् यत् विगतेषु दशवर्षेषु भारतं
विश्वे पञ्चमी बृहत्तमी अर्थव्यवस्था सञ्जाता अस्ति।
अमुना प्रोक्तं यत् यावद् अस्माकं देशस्य अधिका
आर्थिकी शक्तिः भविष्यति, तावदेव जनानां
कल्याणकार्येषु आधिक्येन व्ययं कर्तुं वयं सक्षमाः
भविष्यामः। मोदी कथितवान् यत् भारतम् अद्य निज-
नागरिकानां कृते निःशुल्कं खाद्यान्नम्, निःशुल्कं
स्वास्थ्य-सेवाः, आवासाः, शौचालयाः, आवश्यक-
सामग्र्यः च वितरति। भारतम् आर्थिक- शक्तित्वेन
विना नैतत् कर्तुं प्रभवति स्म। असौ प्रावोचत् यत्
अस्माभिः अत्रैव नैव स्थातव्यम्, आगामि- पञ्चवर्षेषु
विश्वे तृतीय- बृहत्तम- अर्थव्यवस्थात्वेन समुदयस्य
संकल्पः अभिस्वीकरणीयः अस्ति। प्रधानमन्त्री
उदैरयत् यत् जम्मू कश्मीरस्य विकासे संविधानस्य
सप्तत्युत्तर- त्रि-शततमी धारा बाधा- भित्तिकात्वेन
वर्तते स्म। सा विकास- बाधारूपी भित्तिकापि
भारतीय- जनता- पार्टीति दलस्य सर्वकारेण
अपाकृता। मोदिना प्रोक्तं यत् सम्प्रति जम्मूकश्मीरम्
सन्तुलित विकासम् प्रति अग्रे वर्धते।

भारतेन बुभुक्षा- उन्मूलनार्थं स्थापितनिधौ दश-लक्ष-
मितानां अमरीकीय-डॉलर-रुप्यकाणां योगदानं कृतम्

भारतेन ब्राजील- दक्षिण-अफ्रीकाभ्यां साकं सम्भूय
स्थापिते निर्धनता- बुभुक्षा- निर्मूलन- निधौ दश-
लक्ष- मितानां अमरीकीय- डॉलर- रुप्यकाणां
योगदानं कृतम्। संयुक्त- राष्ट्रे भारतस्य स्थायी-
प्रतिनिधिः रुचिरा- काम्बोजः संयुक्त राष्ट्रस्य
कार्यालयस्य निदेशकाय दिमा- अल- खातिब
इत्यस्मै एतद्धनं समर्पयत्। अमुना प्रोक्तं यत् "भारत-
ब्राजील- दक्षिण अफ्रीका-निधौ" सहयोगार्थं भारतं
वचनबद्धमस्ति। असौ प्रोक्तवती यत् अनेन कोषेण
विकासस्य प्रसङ्गे पञ्चवर्तिषु देशेषु निवसतां पारे लक्षं

जनानां जीवनेषु सकारात्मकः प्रभावः जायते। अनेन
हि दक्षिण-दक्षिण-सहयोगस्य भावनापि सुदृढीकृता
अस्ति। काम्बोजः एतदपि प्रोदैरयत् यत् भारतस्य
जी-विंशतिः अध्यक्षतायाम् आयोजिते समुपवेशने
जनानां, जनैः, जनेभ्यः इति विकासे ध्यानं केन्द्रितम्
आसीत्। निर्धनता- बुभुक्षा- निर्मूलनार्थं भारत-
ब्राजील- दक्षिण-अफ्रीका- निधेः स्थापना
चतुरधिक- द्वि-सहस्र- तमे वर्षे मार्च-मासे संयुक्त-
रूपेण विहिता आसीत्। अथ चानेन कोषेण
षडधिक- द्वि-सहस्र- तमे वर्षे कार्यजातम् आरब्धम्
आसीत्। अस्याः निधेः उद्देश्यः एतादृशीनाम्
अनुकरणीयानां लक्ष्याधारितानाम् परियोजनानाम्
अभिज्ञानमस्ति, याः परियोजनाः विकासशील-
देशानां यांचानाम् आधारे प्रयुज्येरन्। अस्याः निधेः
सहयोगेन प्रवर्तमानाः परियोजनाः विकासविषये
पञ्चीभूतानां सहयोगि- देशानां, तेषां राष्ट्रिय-
प्राथमिकताभिः साकमेव विकासस्य एतादृशानां
लक्ष्यानाम् अधिगमने सहायिकाः भविष्यन्ति,
एतद्विषये अन्ताराष्ट्रिय- स्तरे सहमतिः जाता अस्ति।

HP Doctors Strike: हिमाचले भौमवासरात् सार्धद्विहोरापर्यन्तं २६०० चिकित्सकानाम् आन्दोलनम् आरब्धम्

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला। हिमाचलप्रदेशे भौमवासरात् प्रतिदिनं सार्धद्विहोरापर्यन्तं २६०० चिकित्सकाः आन्दोलनम् आरब्धवन्तः। प्रातः ९:३० वादनतः मध्याह्नद्वादशवादनपर्यन्तं प्राथमिकस्वास्थ्यकेन्द्रेषु, जिलाचिकित्सालयेषु च रोगिणां चिकित्सां वैद्याः न करिष्यन्ति। मंगलवासरे प्रातःकाले वैद्यानां आन्दोलनस्य कारणेन रोगिणः समस्यानां सम्मुखीकरणम् अभवत्। राज्ये सर्वत्र चिकित्सालयेषु वैद्याः आन्दोलनम् कुर्वन्ति।

हिमाचलचिकित्साधिकारिसङ्घस्य कथनमस्ति यत् यावत् सर्वकारः तेषां प्रार्थनां न स्वीकरोति तावत् ते आन्दोलनम् करिष्यन्ति। तस्मिन् एव काले मार्चमासस्य ५ दिनाङ्कात् परं वयं सामूहिकावकाशं गमिष्यामः। धर्मशाला-चिकित्सालये, कुल्लौ च चिकित्सकाः आन्दोलनम् कृतवन्तः। अस्य कारणात् ओपीडी-कक्षस्य बहिः रोगिणः प्रतीक्षन्ते स्म। महात्मागान्धी खनेरी चिकित्सालये चिकित्सकाः आन्दोलनम् आरब्धवन्तः। अनेन रोगिणां समस्याः वर्धिताः। प्रातःकालादेव ओपीडी-मध्ये न उपविष्टः वैद्यः, सोलनमण्डलस्य चिकित्सालयेषु आन्दोलनस्य कारणात् प्रातः ९:३० वादनतः अपराह्ण १२:०० वादनपर्यन्तं वैद्याः ओपीडी इत्यत्र न उपविष्टाः। अस्य कारणात् रोगिणां बहु कष्टस्य सम्मुखीकरणम् अभवत्।

आपत्काले एव रोगिणः चिकित्सासुविधां प्राप्नुवन्ति। पूर्वं वैद्याः कृष्णवर्णीयं फलकं धारयित्वा चिकित्सालयेषु सेवां प्रयच्छन्ति स्म। परन्तु फेब्रुवरी-मासस्य १३ दिनाङ्के सर्वकारेण सह आयोजितस्य समागमस्य कार्यसूची वैद्यैः न प्राप्तस्य अनन्तरं ते अधुना कार्य-स्थगनान्दोलनं आरब्धम् कर्तुं निश्चितवन्तः। राज्यजिल्लाचिकित्सा संघस्य अध्यक्षः डॉ. कमलअटवालः अवदत् यत् तस्य पञ्च मुख्याः प्रार्थनाः सन्ति। अस्मिन् एनपीए-पुनर्स्थापनं मुख्यप्रार्थना अस्ति। स्वास्थ्यनिदेशकं अन्यनिदेशकस्य अधीनं कार्यं कर्तव्यमिति संघः न स्वीकरोति इति कारणेन स्वास्थ्यनिदेशकं उपमिशननिदेशकपदात् निष्कासयितुं संघेन आग्रहः कृतः।

चिकित्सकानां प्रार्थनाः

एनपीए, एड्स नियन्त्रण सोसायटी इत्यस्मिन् परियोजनानिदेशकस्य प्रभारं स्वास्थ्यनिदेशकाय दातुं, चिकित्सामहाविद्यालयस्य प्राचार्यस्य, चिकित्सा-अधीक्षकाणां शक्तीनां प्रतिदानम् एतदतिरिक्तं १३ फेब्रुवरी-दिनाङ्के मुख्यमन्त्रिणा सह आयोजितायाः सभायाः मुख्यविन्दुः बहिः न निष्कासिताः इति संघस्य कथनम् अस्ति। एतदेव कारणं यत् अधुना राज्ये सर्वत्र वैद्याः स्वाग्रहानां कृते आन्दोलनम् कुर्वन्ति।

मण्डी शिवरात्रिः कलाकाराणां स्वरपरीक्षणस्य समयसूची निर्गता, २६ मार्चतः २ मार्चपर्यन्तं चलिष्यति प्रक्रिया

हिमसंस्कृतवार्ता- मण्डी। अन्ताराष्ट्रीय-शिवरात्रिमहोत्सवस्य मण्ड्याः सांस्कृतिकसंध्यासु भागं स्वीकर्तुं नवोदितानां कलाकाराणां स्वरपरीक्षणस्य सूची निर्गता अस्ति। २६ फेब्रुवरीतः २ मार्चपर्यन्तं स्वरपरीक्षणम् भविष्यति। युवा-सेवा-एवं-क्रीडाविभागस्य मण्डी टेनिसकक्षे पडुलम् इत्यत्र प्रातः १०.३० वादनात् स्वरपरीक्षणम् भविष्यति।

सांस्कृतिक-उपसमितेः अध्यक्ष एवं अतिरिक्त-उपायुक्तः मण्डी रोहितराठौरः एतां सूचनाम् अददत्। सः अवदत् यत् मण्डीमण्डलस्य कलाकाराणां स्वरपरीक्षणम् फेब्रुवरी २६ दिनाङ्कात् २८ दिनाङ्कपर्यन्तं त्रिदिनं यावत् भविष्यति, राज्यस्य अन्यजनपदानां कलाकाराणां स्वरपरीक्षणम् च फेब्रुवरी २९ दिनाङ्के मार्चमासस्य प्रथमदिनाङ्के च भविष्यति। मार्चमासस्य २ दिनाङ्कस्य दिवसः आरक्षितः भविष्यति। एडीसी इत्यनेन सूचितं यत् जिलामण्डी-नगरस्य कलाकारानां सुविधायै उपविभागशः स्वरपरीक्षणम् भविष्यति। मण्डीसदर, कोटली, पधरं, धर्मपुरम् २६ फरवरी, सुन्दरनगरं, बल्ह, बालीचौकी तथा जोगिन्दरनगरं २७ फरवरी तथा च करसोगं, गोहरं, थुनागं, सरकाघाटं च इत्येतेषां कलाकाराणां स्वरपरीक्षणम् २८ फरवरी दिनाङ्के भविष्यति।

सः अवदत् यत् राज्यस्य अन्यजनपदेषु कलाकाराणां स्वरपरीक्षणम् जिलाशः भविष्यति, यस्मिन् चम्बा, ऊना, हमीरपुरं, शिमला, बिलासपुरं जनपदानां कलाकाराणां स्वरपरीक्षणम् २९ फरवरी दिनाङ्के भविष्यति तथा च कुल्लू-किन्नौर-कांगड़ा-लाहौल स्पीति-सिरमौर-सोलनजनपदानां कलाकाराणां स्वरपरीक्षणम् १ मार्च दिनाङ्के भविष्यति। सः अवदत् यत् गतवर्षे आयोजिते स्वरपरीक्षण-कार्यक्रमे राज्यस्य मण्डी-नगरात् अन्येभ्यः च मण्डलेभ्यः क्रमशः गायने प्रथमत्रिपदवी नृत्ये च प्रथमस्थानं प्राप्तवन्तः कलाकाराः स्वरपरीक्षणम् विना सांस्कृतिकसन्ध्यायां प्रदर्शनस्य अवसरं प्राप्स्यन्ति।

HPRCA: हिमाचलप्रदेश-राज्य-चयन-आयोगस्य जालपुटस्य परीक्षणं आरब्धम्, सप्ताहे क्रियान्वितं भविष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः। हिमाचलप्रदेश-राज्यचयन-आयोगस्य नूतनजालस्थलस्य परीक्षणं सोमवासरात् आरब्धम्। अस्य जालपुटस्य सुरक्षालेखापरीक्षणं गतदिनानि यावत् प्रचलति स्म। अधुना अस्य जालपुटस्य परीक्षणमपि आरब्धम्। एतस्य परीक्षणस्य अनन्तरं शुक्रावसरपर्यन्तम् अभ्यर्थीनां कृते वेबसाइट क्रियान्वितं करणीयम् इति योजना अस्ति। सम्प्रति आयोगस्य जालपुटे एसएमएस-द्वारस्य कार्यं क्रियते। आयोगस्य माध्यमेन ऑनलाइन मोड इत्यस्मिन् प्रथम-चयनपरीक्षायाः ऑपरेशन थिएटर असिस्टेन्ट (OTA) इत्यनेन

सम्बद्धा सूचना अपि अस्मिन् जालपुटे प्रदत्ता भविष्यति। एतादृशी परिस्थितौ अभ्यर्थिनः उत्सुकतापूर्वकं प्रतीक्षन्ते यत् एतत् जालपुटं क्रियान्वितं भविष्यति।

ओटीए-अनुप्रयोगानाम् क्रमाङ्कन-प्रक्रिया अपि प्रायः सम्पन्ना अस्ति। अयोग्यानाम् आवेदनानां सूची शीघ्रमेव जालपुटे प्रकाशिता भविष्यति। एतां नियुक्तिप्रक्रिया मासत्रयेण पूर्णं कर्तुं लक्ष्यं निर्धारितम् अस्ति। आयोगेन सह सम्बद्धानि सर्वाणि अद्यतनपत्राणि अपि केवलम् अस्याः जालपुटस्य माध्यमेन सर्वकारेण दास्यन्ते। आयोगस्य सूचनाप्रौद्योगिकीविभागः जालपुटे निकटतया कार्यं कुर्वन् अस्ति। आवेदनकाले आवेदकाः सर्वर-अवरोधस्य समस्यायाः सम्मुखीकरणं न कुर्वन्ति इति अपि विशेषसावधानी क्रियते। एतादृशे सति सुरक्षालेखापरीक्षायाः अनन्तरं परीक्षणं अन्ये दोषाः लभ्यन्ते, एतेषां अपि संशोधनं भविष्यति।

हिमाचलप्रदेश-राज्यचयन-आयोगस्य मुख्यप्रशासकः आरके पुरुथी इत्यनेन उक्तं यत् जालपुटस्य परीक्षणं प्रचलति। सम्प्रति अभ्यर्थिनः अस्मिन् विषये प्रवेशं न कुर्वन्तु। एतद् जालपुटं शीघ्रमेव क्रियान्वितं भविष्यति। अभ्यर्थिभ्यः सर्वा सूचना अनेन जालपुटेन एव दीयते।

हिमपातस्य कारणेन हिमाचलस्य चत्वारः राष्ट्रियराजमार्गाः, २३२ मार्गाः पिहिताः, १८०० विद्युत्परावर्तकाः च स्थगिताः

हिमसंस्कृतवार्ता-

हिमाचलप्रदेशस्य उच्चपर्वतक्षेत्रेषु त्रिदिवसेभ्यः सतत् हिमपातः भवति। राज्ये प्रचण्डहिमपातस्य कारणेन चत्वारः राष्ट्रियराजमार्गाः, २२८ मार्गाः च यातायातस्य कृते निरुद्धाः सन्ति। लाहौल-स्पीति-जनपदे १६५ मार्गाः स्थगिताः अभवन्। चम्बाजनपदस्य ५२ मार्गेषु यातायातस्य प्रभावः अस्ति। तथैव १८०० विद्युत्परावर्तकानां विफलतायाः कारणेन राज्ये अनेकेषु क्षेत्रेषु अन्धकारः अस्ति। कुल्लुमण्डले, लाहौल-स्पीतौ च त्रिदिवसेभ्यः हिमपातः निरन्तरं वर्तते। प्रचण्डहिमपातस्य कारणेन लाहौल-उपत्यका देशात् विश्वात् च विच्छिन्ना अस्ति। रोहताङ्गदर्यायां पञ्चापादपर्यन्तं हिमपातः अभवत्। यत्र कोकसरे ७० सेंटीमीटर,

अटलकन्दरायाः उत्तरद्वारे ६० से.मी., सिस्सु इत्यत्र ६० से.मी., गोन्धला-तान्दौ च ६० से.मी., दार्चायां ४५ से.मी., अटलकन्दरायाः दक्षिण-द्वारे १०० से.मी जलोडीदर्यायां च २० से.मी. हिमपातः अभवत्। तस्मिन् एव काले रविवासरात् आरभ्य मण्डलस्य कुल्लू-लाहौलस्य चन्द्राघाट्यां विद्युत्-विफलता वर्तते। प्रचण्डहिमपातस्य कारणात् उभयोः जनपदयोः त्रयाणां राजमार्गैः सह १५० तः अधिकेषु मार्गेषु यातायातस्य स्थगनम् अभवत्। लाहौल-स्पीति-जिल्लाप्रशासनेन हिमस्खलनस्य सम्भावना प्रकटिता अस्ति। किन्नौरमण्डलस्य उच्चप्रदेशेषु अपि नवीनहिमपातः अभवत्। राज्यराजधानी शिमलानगरे गतरात्रौ प्रचण्डवृष्टिः अभवत्। अस्मिन् काले वायुवेगः अपि अभवत्। पुलिसस्य मते धुंधीक्षेत्रे प्रचण्डहिमपातस्य कारणेन मार्गं प्रायः ४.५ पादपर्यन्तं हिमपातः सञ्चितः अस्ति तथा च मार्गस्य स्थितिः कस्यापि प्रकारस्य वाहनस्य गमनाय उपयुक्ता नास्ति। अतः पर्यटकानाम्, स्थानीयजनानाम् सुरक्षां मनसि कृत्वा नेहरूकुण्डतः सोलङ्ग-अवरोधं प्रति सामान्यवाहनानां गमनम् पिहितम् अस्ति। यावत् मार्गस्य स्थितिः न भवति तावत् केवलं ४x४ वाहनानि एव सोलङ्ग-अवरोधं प्राप्तुं शक्नुवन्ति।

"उत्तराखण्डे ६ नवीनाः संस्कृतविद्यालयाः उद्घाटिताः"

हिमसंस्कृतवार्ता:-कुलदीपमैन्दोला। उत्तराखण्डः।

देवभूमौ उत्तराखण्डे पुनः संस्कृतगङ्गा प्रवाहमाना अभवत्, यत्र उत्तरप्रदेशराज्यस्य अन्तर्गतं उत्तराखण्डे बहवः संस्कृतविद्यालयाः उद्घाटिताः आसन्, ये वर्तमानकाले आगताः तावत् स्वयमेव जर्जरस्थायाम् समाप्तिप्रायाः आसन् । उत्तराखण्डस्य द्वितीयराजभाषायाः विकासाय प्रवर्धनाय च सर्वकारेण प्रशंसनीयानि पदानि कृतानि, येषां कृते उत्तराखण्डसंस्कृतशिक्षापरिषद्द्वारा पुरातननवविद्यालयेभ्यः च नवविद्यालयेभ्यः मान्यता प्रदत्ता। ज्ञातव्यं यत् उत्तराखण्डस्य विभिन्नजनपदेषु बहवः संस्कृतविद्यालयाः महाविद्यालयाः च छात्रसङ्ख्यायाः कारणात् संसाधनानाम् अभावात् समाप्तिमार्गे आसन्। तेषाम् उन्नयनार्थं संस्कृतशिक्षापरिषदा नूतनजीवनं प्रदत्ता। अनेन सहैव नूतनरूपस्य सर्वाः संस्कृतविद्यालयाः आधुनिकसंस्कृतनियमाधारितानि भविष्यन्ति। एतावता संस्कृतविद्यालयाः महाविद्यालयाः च मानकानुसारं विधानं प्रतीक्षन्ते स्म, ये इदानीं विधानानाम् अन्तर्गतं आगताः।

- उत्तराखण्डसंस्कृतशिक्षापरिषद्द्वारा मान्यता प्रदत्ता।
(1- अममलानन्दजुवालसंस्कृतविद्यालयः, किष्किन्धा बलोडी, पौड़ी।
2- द्रोणस्थली आर्षकन्या गुरुकुलविद्यालयः, देहरादून।
3- श्री कृष्णदेशिकसंस्कृतविद्यालयः, ऋषिकेशः।
4- आदर्शसंस्कृतविद्यापीठः, सल्डमहादेवः, पौड़ी।
5- श्री परशुरामसंस्कृतविद्यालयः, देहरादून।
6- श्रीमद्भयानंदः आर्षज्योतिर्मठगुरुकुलं, पौंथा, देहरादून।)

उत्तराखण्डसंस्कृतशिक्षापरिषदः सचिवः डॉ. वाजश्रवा आर्यः अवदत् यत् राज्ये ६ कक्षातः १२ कक्षापर्यन्तं ६ नूतनानां संस्कृतविद्यालयानाम् मान्यता प्राप्ता अस्ति, येन कारणेन नूतनाः संस्कृतविद्यालयाः पूर्णतया उद्घाटिताः भविष्यन्ति।

चलचित्रवार्ता:

भूमिपेडनेकरः 'बॉलीवुड' इत्यस्य अनन्तरं हॉलीवुड-चलचित्रे कार्यं करिष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभो, मुम्बई।

"भक्षक" इति चलचित्रस्य कारणात् अद्यकाले बॉलीवुड-अभिनेत्री भूमिपेडनेकरः वार्तायां वर्तते। भूमिः इत्यस्य एतत् चलचित्रम् ओटीटी-मञ्चे नेटफ्लिक्स इत्यत्र प्रदर्शितं जातम्। भारते अपि विदेशेषु अपि एतत् चलचित्रं बहु रोचते। प्राप्तसमाचारानुसारं सम्प्रति: "भक्षक" इति चलचित्रं नेटफ्लिक्स इत्यत्र वैश्विकरूपेण शीर्ष ५ अ-आइडल- चलचित्रेषु स्थानं प्राप्तवान्। यदा चलचित्रं बहु रोचते तदा भूमिपेडनेकरस्य अपि प्रशंसा भवति। भूमिः चलचित्रे अतीव उत्तमं कार्यं कृतवती, अतः सा नित्यं प्रशंसिता अस्ति। एतस्मिन्नन्तरे भूमिपेडनेकरः हॉलीवुड-चलचित्रे कार्यं कर्तुं गच्छति इति कथ्यते। कथ्यते यत् भूमिपेडनेकरः "भक्षक" इत्यनेन हॉलीवुडस्य ध्यानं आकर्षितवती। प्राप्तसमाचारानुसारं भूमिपेडनेकर इत्यस्याः समीपं केषाञ्चन बृहत् हॉलीवुड परियोजनानां कृते सम्पर्कः कृतः अस्ति। अस्य कृते भूमिः मार्चमासे अप्रैलमासे वा लॉस एन्जल्सनगरं गन्तुं शक्नोति। अधुना यावत् हॉलीवुड-चलचित्रे का बॉलीवुड-अभिनेत्री कार्यं कृतवती इति वदामः। परन्तु अधिकांशः बॉलीवुड-अभिनेत्री हॉलीवुड-चलचित्रे सफलतां प्राप्तुं न शक्तवन्तः। अधुना यावत् केवलं प्रियङ्का चोपड़ा, दीपिका पादुकोणः, ऐश्वर्यारायबच्चनः च हॉलीवुड मध्ये सफलतां प्राप्तवन्तौ। दीपिका विन डीजल इत्यादिभिः बृहत् हॉलीवुड-तारकैः सह कार्यं कृतवती। अतीव शीघ्रमेव दीपिका हॉलीवुड-चलचित्रस्य लोकप्रिये जाल-मालाय अपि दृश्यते।

संस्कृतं संस्कारितगृहं ददाति - 'डॉ. उमानाथतिवारी'

वार्ताहरः- कुलदीपमैन्दोला। उत्तरप्रदेशः।

उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानद्वारा अन्तर्जालीयसंस्कृतभाषाकक्षाणाम् अन्तर्गतं आयोजितं बौद्धिकसत्रं रविवसरे समाप्तम्। सत्रसंचालनं प्रशिक्षकः शशिकांतमहोदयः कृतवान् । सभासंचालनं प्रशिक्षकेन अंशुगुप्ताद्वारा विहितम्। किशोरीराधेद्वारा प्रस्तुतया सरस्वतीवन्दनया सत्रप्रारम्भः जातः। अथ संस्थानगीतिका "श्रुतिसरभरविचारम्" राधेमोहनयशिकाभ्यां प्रस्तुता। प्रशिक्षकः दिवाकमणित्रिपाठी अतिथिपरिचयं संस्थानवृत्तकथनञ्च कृतवान्।

अन्ये प्रशिक्षकः स्वमनमोहक-प्रस्तुतिभिः सर्वान् मोहितवन्तः

बौद्धिकसत्रे वक्तरूपेण उपस्थितः देवरिया-नगरस्य हाटाप्रतापपुरमण्डलस्य श्रीकृष्ण-इण्टर-महाविद्यालयस्य प्राचार्यः डॉ. उमानाथतिवारी संस्कृतभाषायाः विशेषतां व्याख्याय संस्कृतभाषा संस्कारितगृहं प्रददाति इति उक्तवान् । संस्कृतभाषा ईश्वरस्य भाषा अस्ति । एतेन सह सद्यः निर्मितस्य भगवतः श्रीरामस्य भव्यमन्दिरस्य, रम्यरामायणीकथायाः संक्षिप्तसारांशं च प्रस्तुतवान्। अनेन सहैव संस्थानस्य माननीयनिदेशकः विनयश्रीवास्तवः माननीया सर्वेक्षिका डॉ. चंद्रकला शाक्यः, समन्वयकः धीरजमैठाणी, दिव्यरंजनः, राधाशर्मा इत्येतैः अपि स्वविचाराः व्यक्तीकृताः । प्रशिक्षुभिः स्वेच्छया संस्कृतभाषायां गीतानि, प्रार्थना इत्यादीनि च प्रस्तूय संस्थानं प्रति संस्कृतं च प्रति रुचिः प्रकटिता। अन्ते प्रशिक्षकः नागेशदुबे बौद्धिकसत्रे उपस्थितवक्त्रजनान्, प्रशिक्षकान्, प्रशिक्षून् प्रति च आभारं प्रकटितवान्। प्रशिक्षकः लक्ष्मीनारायणराजपूतद्वारा शांतिमन्त्रेण सत्रसमाप्तिः कृता। कार्यक्रमेऽस्मिन् वीरेन्द्रशर्मा, सुब्बुलक्ष्मीः, देवव्रतः, अमिता, दक्षा, दिलीपसिंहः इत्यादयः सम्मिलिताः आसन्।

शिमलायाः श्यामलाघाट स्थिते जिला शिक्षण-प्रशिक्षण-संस्थाने सेवारतानां संस्कृत-शिक्षकाणां पञ्चदिवसीयं द्वितीयदिवसः

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमलागतदिवसे शिमलायाः श्यामलाघाट स्थिते जिलाशिक्षणप्रशिक्षण संस्थाने सेवारतानां संस्कृतशिक्षकाणां पञ्चदिवसीयं प्रशिक्षणं सोमवासरे प्रारम्भम्। अस्मिन् प्रशिक्षणे जनपदस्य विविध खण्डेभ्यः ५० शिक्षकाः भागं गृहीतवन्तः।कार्यशालायाः आरम्भः दीपप्रज्वलनेन सरस्वती वन्दनया अभवत्। तदन्तरं सर्वेषां शिक्षकाणां संस्कृते परिचयः अभवत्। अस्यां कार्यशालायां शिक्षण संस्थानस्य प्रधानाचार्यवर्याः श्री जयदेव नेगी महोदयाः, जिला- शिक्षणप्रशिक्षणसमन्वयकः श्री कृष्ण गाजटा महोदयाः अपि स्वोद्बोधनं कृतवन्तः।कार्यशालायाः प्रथमसत्रे डॉ. प्रेम शर्मा, द्वितीयसत्रे कामेश्वर शर्मा, तृतीयसत्रे डॉ. मदनमोहन शर्मा, चतुर्थसत्रे च गुलशन शर्मा स्व- स्व विषयोपरि व्याख्यानं दत्तवन्तः।

अद्य आरभ्य बिहारस्य 33 जनपदेषु जन विश्वास यात्रा'

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी पूर्व उपमुख्यमन्त्री तेजस्वी यादवः जनविश्वासयात्रा अद्य कुर्नानीनगरस्य एनएच २२ मध्ये सकरी सरैया मोरे स्थितं क्रीडाङ्गणं प्राप्स्यति। जिलाध्यक्षः रमेश गुप्ता सोमवासरे तत्परतायाः परीक्षां ग्रहीतुं आगतः। पूर्व उपमुख्यमन्त्री प्रातः १० वादने सामान्यसभां सम्बोधयिष्यति इति कथितम्। कार्यक्रमे मण्डलस्य सर्वे विधायकाः पूर्वविधायकाः च उपस्थिताः भविष्यन्ति।

बिहारे शासकीयविद्यालयानां समयः प्रातः १० वादनतः सायं ४ वादनपर्यन्तं एव भविष्यति- मुख्यमन्त्री नीतीशः

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी। मुख्यमन्त्री नीतीशकुमारः शिक्षाविभागस्य अतिरिक्तमुख्यसचिवस्य के.के.पाठकेन विद्यालयेषु अध्ययनसमये प्रातः १० वादनतः सायं ४ वादनपर्यन्तं सायं ५ वादनपर्यन्तं परिवर्तनस्य आदेशे आपत्तिं प्रकटितवान्। मंगलवासरे मुख्यमन्त्री नीतीशः केके पाठकस्य विषये क्रुद्धः अभवत्। विद्यालयेषु अध्ययनसमयः प्रातः १० वादनतः सायं ४ वादनपर्यन्तं न अपितु सायं ५ वादनपर्यन्तं परिवर्तनस्य आदेशे सदस्यस्य सदस्याः आक्षेपं कृतवन्तः। अस्य विषये सर्वकारेण प्रश्नं कृत्वा शिक्षकाणां छात्राणां च सावधानतादेशः इति उक्तः। मुख्यमन्त्री नीतीशः सदने एव अस्मिन् विषये क्रुद्धः अभवत्, सः अवदत् यत् आरम्भादेव वयं वदन्तः आस्म यत् विद्यालयस्य समयः प्रातः १० वादनतः सायं ४ वादनपर्यन्तं भवेत्, एतत् अद्यापि परिवर्तनं न कृतम् । सः अवदत् यत् प्रातः ९ वादनतः सायं ५ वादनपर्यन्तं विद्यालयं चालयितुं सम्यक् नास्ति। अद्यैव केके पाठकं दूरवाणी कृत्वा कथयिष्यामि यत् सायं ५ वादनपर्यन्तं विद्यालयस्य कार्यप्रक्रिया मा भवेत्।

हिमाचल में संस्कृत की प्रतियोगिताओं की तैयारी कर रहे अभ्यर्थियों के लिए पिछले 10 साल के प्रश्न पत्रों का संग्रह कालेज कैडर के प्रश्नपत्रों सहित

हिमाचल संस्कृत परीक्षा

पुस्तक के लिए आज ही Wts App करें हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम् 7876636263

व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनानि-४

पतञ्जलिः त्रयोदश गौणप्रयोजनानि उक्तवान्। तेषु पञ्च गतलेखे दृष्टवन्तः। इदानीम् अवशिष्टानि अष्ट प्रयोजनानि द्रष्टव्यानि--

६) विभक्तिज्ञानम् -

यज्ञकर्मणि केनचित् कारणेन यदि कर्मविच्छेदः भवति तर्हि पुनराधेष्टिः कर्तव्या भवति। तस्याः इष्टेः इतिकर्तव्यताविषये 'प्रयाजाः सविभक्तिकाः कार्याः' इति वचनं पठितम्। 'पञ्च प्रयाजाः त्रयोऽनुयाजाः त्वमग्रे प्रयाजानां पुरस्तात् त्वं पश्चात्' इति वेदवाक्यम्। अस्मिन् वाक्ये यः अग्रे इति शब्दः तस्य प्रकृतिः अग्नि इति। सा मन्त्रे यद्यपि सम्बोधनविभक्तौ तिष्ठति तथापि सा पुनः सम्बोधनप्रथमा, सप्तमी तृतीया द्वितीया च इत्येतासु विभक्तिषु परिवर्तितव्या भवति। एतत् विभक्तिकरणं व्याकरणज्ञानेन विना नैव सम्भवेत्।

७) ऋत्विक्कर्माहः भवेम। - यः वाचं पदशः स्वरशः अक्षरशः च प्रयुङ्क्ते सः 'आर्त्विजीनः' भवतीति उच्यते। ऋत्विजम् अर्हतीति आर्त्विजीनः यजमानः। ऋत्विक्कर्म अर्हतीति आर्त्विजीनः याजकः अपि। अतः यजमानः तथा च याजकः व्याकरणस्य सम्यग्ज्ञानेनैव यागकर्मणि अधिकृताः समर्थाः वा भवन्ति अतः उभाभ्यां व्याकरणम् अध्येतव्यम्।

८) व्याकरणाध्ययनात् शब्दरूपेण महादेवेन सायुज्यम् -

चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्या।

त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्यामाविवेश।।

शब्दरूपस्य वृषभस्य वर्णनमिदम्। नामाख्यातोपसर्गनिपातरूपाणि तस्य चत्वारि शृङ्गाणि विद्यन्ते। भूतवर्तमानभविष्यतः त्रयः कालाः तस्य त्रयः पादाः। शब्दस्य द्विविधं स्वरूपं- नित्यः स्फोटरूपः अपरश्च कार्यः अथवा अनित्यः ध्वनिरूपः एतस्य वृषभस्य द्वे शीर्षे। सप्त विभक्तयः एतस्य सप्त हस्ताः। शब्दस्य उरः कण्ठः शिरः एतेषु त्रिषु स्थानेषु उत्पन्नत्वात् त्रिधा बद्धः इति वर्णनम्। एषः शब्दरूपः वृषभः महादेवः एव। सः रोरवीति महाध्वनिं करोति। सः च महादेवः मर्त्येषु प्रविष्टः अस्ति। अतः तेन शब्दरूपेण महादेवेन सायुज्यं प्राप्नुयाम इत्यर्थम् अध्येतव्यं व्याकरणम्।

चत्वारि वाक् परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः। गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचं मनुष्या वदन्ति।।

नामाख्यातोपसर्गनिपातानि एवं वाक् चतुर्धा भवति। तानि ये बुद्धिमन्तः ब्राह्मणाः ते सम्यक् जानन्ति। एतेषु त्रयः भागाः गुहायामिव निहिताः भवन्ति अतः तेषु चेष्टा न दृश्यते। सामान्याः केवलं चतुर्थं भागमेव वाण्याः जानन्ति वदन्ति च। तथापि ये वैयाकरणाः ते गुहान्धकारं भित्वा वाण्याः स्वरूपं सम्यक् अवगच्छन्ति।

भर्तृहरिः नागेशः वा परापश्यन्तीमध्यमावैखरीरूपा चतुर्धा वाणी अत्र उल्लिखिता इति मत्वा एतस्य मन्त्रस्य व्याख्यानं कुर्वन्ति।

परा वाङ्मलचक्रस्था पश्यन्ती नाभिसंस्थिता।

हृदिस्था मध्यमा ज्ञेया वैखरी कण्ठदेशगा।।

एतासु परापश्यन्तीमध्यमाः सामान्यमानवाः न जानन्ति अतः गुहानिहितानीव एताः वाचः न चेष्टन्ते। मानवाः केवलं चतुर्धा वैखरीरूपामेव वाणी जानन्ति वदन्ति च। वैयाकरणास्तु सर्वाणि वाणिरूपाणि सम्यग्विदन्ति।

९) व्याकरणज्ञाय वाणी स्वस्य रूपं सम्यक् दर्शयति -

उत त्वः पश्यन्न ददर्श वाचं उत त्वः शृण्वन्न शृणोत्येनाम्।

उतो त्वस्मै तन्वं विससे जायेव पत्ये उशती सुवासाः।।

केचन वाणी पश्यन्तः अपि न पश्यन्ति श्रुत्वा अपि न शृण्वन्ति। वाण्याः स्वरूपं सम्यक् न अवगच्छन्ति इति अर्थः। यथा शोभनवसना पत्नी रतिकाले स्वस्य तनूं पत्ये विवृणोति तथैव वाणी व्याकरणविदे स्वस्य स्वरूपं सरहस्यं दर्शयति अतः अध्येतव्यं व्याकरणम्।

१०) कल्याणमयस्य लक्ष्मीनामकस्य ब्रह्मणः सायुज्यम् -

सक्तुमिव तितउना पुनन्तो यत्र धीरा मनसा वाचमक्रत।

अत्रा सखायः सख्यानि जानते भद्रैषा लक्ष्मीर्निहिताधि

वाचि।।

हनिष्यति। ततः जयशब्देन महेश्वरं प्रतिनन्द्य ते सर्वे निशाचरभयार्दिताः देवाः ऋषयश्च विष्णोः समीपं गत्वा तं शङ्खचक्रधरं देवं प्रणम्य सुकेशपुत्रान् प्रति सम्भ्रान्तवद् वाक्यम् अब्रुवन् हे देव! सुकेशपुत्रैः त्रिभिः त्रेताग्रिसन्निभैः वरदानेन आक्रम्य अस्माकं स्थानानि अपहृतानि सन्ति। त्रिकूटशिखरे स्थिता लङ्का नाम विशाला पुरी अस्ति। तत्र स्थिताः ते निशाचराः अस्मान् सर्वान् प्रबाधन्ते।

सक्तुशब्दः सेचनार्थात् शोधनार्थात् वा सच्-धातोः निष्पन्नः। सक्तुः शोधनाय कठिनः। अथवा कस् धातोः आद्यन्तविपर्ययेण सक्तुः इति भवति। विकसितो भवति इत्यर्थः। तितउः इति चालनीनामा। पुनन्तः पूतीकुर्वन्तः, शोधयन्तः। यथा जनाः चालन्या सक्तून् शोधयन्ति तथैव धीराः ध्यानवन्तः मनसा प्रज्ञानेन वाणीम् व्याकुर्वन्ति। तेन अत्र शब्दशास्त्रे ते सखायः समानख्यातयः समज्ञानिनः भवन्ति। एषः वाग्विषयः एकेन व्याकरणेनैव गमनीयः दुर्गमो मार्गः। लक्ष्मीनामकं कल्याणकारि ब्रह्म तस्यां वाचि निहितम् अस्ति। वैयाकरणाः तस्याः सख्यानि सायुज्यं जानते प्राप्नुवन्ति।

११) प्रायश्चित्तप्रसङ्गस्य निवारणम् - आहिताग्निः यदि अपशब्दान् प्रयुज्यते तर्हि तज्जनितपापक्षालनाय प्रायश्चित्तात्मिका सारस्वती इष्टिः आदिष्टा। एवं प्रायश्चित्तीकरणं न आपतेत् इत्यर्थम् अध्येयं व्याकरणम्।

१२) नामकरणादिषु व्याकरणोपयोगः - दशमदिनानन्तरं नवजातस्य नामकरणं भवति। तन्नाम द्व्यक्षरं चतुरक्षरं वा भवेत्, तत् त्रयाणां पूर्वपुरुषाणां स्मारकं स्यात्, तस्य आदावन्ते घोषवर्णः मध्ये चान्तःस्थवर्णः स्यात्। तस्मिन् वृद्धिसंज्ञकवर्णः न भवेत्, तत् शत्रुनाम न भवेत्, तत् कृदन्तं स्यात् न तु तद्धितान्तम्। एवं नामकरणविषये ये बहवः नियमाः तेषां सम्यक् ज्ञानं वैयाकरणस्यैव भवितुम् अर्हति।

१३) सत्यदेवाः भवेम। -

सुदेवो असि वरुण! यस्य ते सप्त सिन्धवः।

अनुक्षरन्ति काकुदं सूर्यं सुषिरामिवा।।

हे वरुण त्वं सत्यदेवः असि यतः ते सप्त सिन्धवः सप्त विभक्तयः काकुदं तालुस्थानं प्राप्य अनुक्षरन्ति प्रकाशन्ते, यथा अग्नेः सप्त जिह्वाः ज्वालाः सुषिरां छिद्रयुक्तां सूर्यं लोहप्रतिमां प्रविश्य मलानि दग्ध्वा शुद्धताम् उत्पादयन्ति तद्वत्। एवं व्याकरणाभ्यासेन वयमपि वरुणवत् सत्यदेवा भवेम इत्यर्थेयं व्याकरणम्।

एवं वेदस्य रक्षणम्, ऊहः नाम मन्त्रप्रयोगे विभक्त्यादीनां विपरिणामस्य ज्ञानम्, आगमज्ञानम्, लघुता, सन्देहनिवारणम् इत्येतानि व्याकरणाध्ययनस्य पञ्च मुख्यप्रयोजनानि तथा च म्लेच्छत्वनिवारणम्, दुष्टशब्दप्रयोगात् विपरीतफलप्राप्तेः निवारणम्, अध्ययनस्य निष्फलत्वनिवारणम्, अवाग्योगविदः अधर्मस्य निवारणम्, शिष्टाचारज्ञानम्, विभक्तिकरणस्य ज्ञानम्, ऋत्विक्कर्माहतासम्पादनम्, शब्दरूपस्य महादेवस्य सायुज्यप्राप्तिः, चतुर्धा वाचः सम्पूर्णज्ञानम्, वाणीद्वारा स्वरूपस्य प्रकटनम्, वाणीद्वारा लक्ष्मीरूपपरब्रह्मणः सायुज्यस्य प्राप्तिः, प्रायश्चित्तप्रसङ्गनिवारणम्, नामकरणादिसंस्काराणां ज्ञानम्, सत्यदेवत्वप्राप्तिः एतानि त्रयोदश गौणप्रयोजनानि पतञ्जलिराह।

श्री.अभिजित् तोडकरः सुभाषितशिक्षणप्रमुखः

संस्कृतभारती, पश्चिममहाराष्ट्रप्रान्तः।

॥ श्रीरामायणकथा ॥

उत्तरकाण्डम्!

(चतुर्थः सर्गः)

महादेवस्य समीपे देवानां गमनम्, महादेवस्य आदेशेन पुनः विष्णोः समीपे देवानां गमनम्। सुरलोके राक्षसानां देवानां च मध्ये युद्धम्, माल्यवान् सुमाली च युद्धे पराजयं प्राप्य तयोः पातालं प्रति पलायनम्।

तैः राक्षसैः पीड्यमानाः भयार्ताः देवाः ऋषयश्च तपोधनाः महेश्वरं शरणम् अगच्छन्। सर्वलोकानाम् आराध्यं परमं गुरुं त्रिपुरारिं त्रिलोचनं ते समेत्य भयगद्गदभाषिणः प्राञ्जलयः देवाः अब्रुवन् हे परमेश्वर! हे भगवन्! सुकेशपुत्रैः पितामहवरोद्धतैः प्रजाः सर्वाः बाध्यन्ते। स्वर्गात् देवान् प्रच्याव्य स्वयं ते स्वर्गं देववत् क्रीडन्ति। अहं विष्णुः, अहं रुद्रः, अहं वरुणः, अहं यमः, अहं चन्द्रः, अहं सूर्यः इति वदन्तः माल्यवान् सुमाली माली च सर्वान् बाधन्ते। हे प्रभो! देवकण्टकान् तान् राक्षसान् हत्वा अस्मभ्यम् अभयं देहि।

सर्वैः देवैः एवमुक्तः भगवान् शङ्करः अब्रवीत् - ते राक्षसाः मम अवध्याः अतः अहं तान् न हनिष्यामि। किन्तु यः तान् हनिष्यति तथा अहं मन्त्रं प्रदास्यामि। यूयं सर्वे विष्णुं शरणं गच्छत। सः तान्

हे मधुसूदन! वयं त्वां शरणम् आगच्छामः। भगवन्! अस्मद्वितीर्थार्थं त्वं तान् निशाचरान् जहि। हे प्रभो! त्वया विना अस्माकं कृते अभयदाता अन्यः कश्चिदपि नास्ति। देवैः एवमुक्तः देवदेवः जनार्दनः अभयं दत्त्वा तान् देवान् अब्रवीत् - अहं शिववरदर्पितं राक्षसं सुकेशं जानामि। तस्य तान् पुत्रानपि जानामि येषां ज्येष्ठः माल्यवान् अस्ति। संक्रुद्धः अहं तान् समतिक्रान्तमर्यादान् राक्षसाधमान् हनिष्यामि। यूयं विज्वराः भवत। विष्णुना एवमुक्ताः संहृष्टाः ते देवाः जनार्दनं प्रशंसन्तः यथावासम् अगच्छन्। ततः राक्षसः माल्यवान् देवानाम् उद्योगवृत्तान्तं श्रुत्वा भ्रातरौ अब्रवीत् - देवाः ऋषयश्च शङ्करं सङ्गम्य अस्मद्वधं परीप्सन्तः इदं वचनम् अब्रुवन् हे देव! वरदानबलीद्वताः घोररूपाः सुकेशपुत्राः अस्मान् पदे पदे बाधन्ते। तैः राक्षसैः अभिभूताः वयं तेषां दुरात्मनां भयात् स्वेषु स्वेषु गृहेषु स्थातुं न शक्नुमः। हे त्रिलोचन! अस्माकं हितार्थाय तान् राक्षसान् जहि।

ततः तेषां वचनं श्रुत्वा महादेवः अब्रवीत् - ते राक्षसाः मम अवध्याः किन्तु अहं युष्मभ्यं मन्त्रं प्रदास्यामि यः तान् हनिष्यति। यूयं नारायणं शरणं गच्छत। सः तान् हनिष्यति। ततः ते देवाः जनार्दनं शरणं गत्वा तस्मै सर्वं न्यवेदयन्। ततः नारायणः यूयं निर्भयाः भवत, अहं तान् हनिष्यामि इति तान् देवान् अब्रवीत्। हरिणा नारायणेन अस्माकं वधः प्रतिज्ञातः। इदानीम् अस्माभिः तत् चिन्तनीयम्।

हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः

pradipnath997@gmail.com